

Yttrande

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet

2022-10-17

Ärende nr 2.1.6

Yttrande angående – Redovisning av uppdrag att utreda möjligheten att mäta narkotikaanvändning i grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten

Redovisningen av det uppdrag som kommunfullmäktige gav 2022-11-24 § 23 visar på att mätning av skolors avloppsvatten är förknippat med risker, bland annat för översvämning, och skulle vara av begränsat värde för polisen. Redovisningen problematiserar, och lyfter nya perspektiv, på metoder för att synliggöra narkotikamissbruk bland unga i Göteborg.

Utifrån den bild som ges från remissinstanserna så är det inte nu aktuellt med en bred mätning på många skolor i staden, åtminstone inte ur ett brottsförebyggande och polisiärt perspektiv. Det är däremot viktigt att fortsatt betona det förebyggande arbetet och att problem med narkotikaanvändning och försäljning i skolmiljön identifieras och åtgärdas.

Genom att synliggöra problemen kan skolmiljön bidra till minskad droganvändning, motverka rekrytering till gängkriminalitet och skydda unga människor från ohälsa, social utsatthet och för tidig död. Det handlar också om att fånga upp de ungdomar som mår dåligt och som kan behöva stöd från såväl skolan som från andra instanser.

Yrkande

M, D, L, KD

2023-10-13

2.1.6

Yrkande angående – Redovisning av uppdrag att utreda möjligheten att mäta narkotikaanvändning i grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen och kommunfullmäktige:

1. Kommunstyrelsen får i uppdrag att, i samverkan med grundskolenämnden och utbildningsnämnden, aktivt arbeta för att fler skolor vidtar kraftfulla åtgärder för en drogfri skolmiljö.
2. Kommunstyrelsen får i uppdrag att, i samverkan med grundskolenämnden och utbildningsnämnden, informera fler skolor om möjligheten till att använda sig av narkotikahundar efter skoltid för en drogfri skolmiljö.
3. Redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag till kommunstyrelsen 2022-11-24 § 23 punkt 3, att i samverkan med lokalnämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden centrum och kretslopp- och vattennämnden utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten, antecknas och förklaras fullgjort.

Yrkandet

Droger är en av de farligaste och mest förödande hoten mot barn och ungas fysiska och psykiska hälsa. Det är oerhört viktigt att föräldrar, pedagoger och staden deltar i att skydda våra unga från de faror som droger kan orsaka. Inga barn ska behöva utsättas för droger på skoltid och inga föräldrar ska behöva vara rädda för att deras barn ska komma i kontakt med narkotika på skolgården.

För skolelever är riskerna särskilt stora. Många barn och unga hamnar årligen i svår missbruksproblematik och i händerna på gängkriminella. Det ökar även risken för skolmisslyckande, våldsamhet och brottslighet på längre sikt. I många fall används även skolan som lagringsplats på tryggt avstånd från föräldrarna.

Som politiker måste vi sätta stop för drogflöden i våra verksamheter, inte minst på våra skolor och bland våra barn genom att bedriva ett aktivt förebyggande arbete. Allt fler offentliga verksamheter börjar nu med hjälp av bland annat Polisen och Sahlgrenska Universitetssjukhusets rättspsykiatri använda sig av narkotikahundar som söker skolorna och tillhörande lokaler. Söken sker främst efter skoltid och på kort tid har många upptäckter gjorts där hundarna lokaliserat droger i skoltoaletter, klassrum och elevskåp. Allt fler skolor kontakter idag Rättspsykiatrins hundsöksenhet för att säkerställa en drogfri skolmiljö. Det skickar en tydlig signal från politiken som säger *nej* till droger i

stadens skolor. Staden behöver även arbeta för att utveckla samarbetet mellan skola och socialtjänst.

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2023-09-25

Diarienummer 1326/22

Handläggare

Anna Säveskog, Nina Bergman

Telefon: 031-368 03 90, 031-368 01 84

E-post: fornamn.efternamn@stadshuset.goteborg.se

Redovisning av uppdrag att utreda möjligheten att mäta narkotikaanvändning i grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen och kommunfullmäktige:

Redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag till kommunstyrelsen 2022-11-24 § 23 punkt 3, att i samverkan med lokalnämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden centrum och kretslopp- och vattennämnden utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten, antecknas och förklaras fullgjort.

Sammanfattning

Kommunfullmäktige beslutade 2022-11-24 § 23 punkt 3 att ge kommunstyrelsen i uppdrag att utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolors och gymnasieskolors avloppsvatten.

Grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen, socialförvaltning Centrum samt förvaltningen för kretslopp och vatten har medverkat i utredningen. Polisen och Göteborgs Stads ungdomsfullmäktige har lämnat synpunkter.

Stadsledningskontoret har inte funnit några juridiska hinder för att genomföra mätningar. Det finns däremot viktiga etiska perspektiv som bör beaktas.

Avloppsnätets utformning kan medföra svårigheter att samla in vatten för provtagning från specifika skolor. Vid många mätpunkter finns inblandning av vatten från omkringliggande hushåll eller verksamheter. Kretslopp och vattenförvaltningen beräknar kostnaden för provtagning vid en skola under en vecka till ca 120 tkr.

Det finns en samstämmighet hos berörda förvaltningar och polisen att mätningar av droger i avloppsvatten vid skolor inte skulle ge något stort mervärde i det pågående drogforebyggande arbetet.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Kretslopp och vattenförvaltningen beräknar kostnaden för provtagning vid en skola under en vecka till cirka 120 tkr. Ungefär halva summan utgörs av kostnader för analys, resterande delar avser bland annat el, transporter och personal vid insamling av prover.

Berörda förvaltningar ser ett behov av att ytterligare stärka det förebyggande arbetet. Genom att förebygga bruk av narkotika kan samhället minska både skador och kostnader. Folkhälsomyndighetens beräkningar visar att narkotikabruket kostade samhället minst 38 mdkr år 2020. Beräkningarna har tagit hänsyn till direkta, indirekta och immateriella kostnader. Förebyggande arbete kan, förutom att minska de negativa hälsokonsekvenserna av narkotikaanvändning, även minska de samhällsekonomiska kostnaderna för narkotikabruk.

Bedömning ur ekologisk dimension

Kretslopp och vattenförvaltningen bedömer att det finns risker förknippade med att genomföra provtagningar i avloppsvattnet. Vattnet behöver däckas upp till en viss nivå och det tillförs utrustning som hindrar flödet. Detta innebär att det kan bildas stopp i ledningen, vilket riskerar att orsaka översvämning i fastighet och/eller utsläpp av orenat avloppsvatten.

I övrigt ser stadsledningskontoret inte några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Den sociala dimensionen framgår i tjänsteutlåtandet som helhet.

I Göteborgs Stads trygghetsskapande och brottsförebyggande programs målområde Minska benägenheten att begå brott finns två prioriterade strategier som har betydelse för stadens drogförebyggande arbete. För det första ska Göteborgs Stad utveckla och stärka det långsiktiga och systematiska vålds- och drogförebyggande arbetet. För det andra ska staden rikta skyndsamma, samordnade och individanpassade insatser till barn och unga som bedöms vara i riskzonen för att rekryteras till kriminella gäng, hamna i kriminalitet, våldsbejakande extremism, drogmissbruk och andra riskbeteenden.

Bilaga

Kommunfullmäktiges protokollsutdrag 2022-11-24 § 23

Ärendet

Kommunfullmäktige gav 2022-11-24 § 23 kommunstyrelsen i uppdrag att i samverkan med lokalnämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden centrum och kretslopp- och vattennämnden utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolor och gymnasieskolors avloppsvatten. Inom ramen för utredningen ska en detaljerad kostnadsanalys genomföras. Polismyndigheten ska beredas tillfälle att inlämna synpunkter under utredningen.

I detta ärende redovisar stadsledningskontoret utredningen och föreslår att uppdraget ska förklaras fullgjort.

Beskrivning av ärendet

Kommunstyrelsen fick i kommunfullmäktiges budget 2022 i uppdrag att i samarbete med berörda nämnder utifrån befintligt lagrum pröva möjligheten att införa frivilliga, slumpvisa drogtestar för att därefter utvärdera effekter och upplevelsen av dessa i stadens skolor. I budget 2022 fanns även ett uppdrag till kommunstyrelsen att i samarbete med berörda nämnder uppdatera policyn kring drogbekämpning för en nollvision mot droger samt intensifiera arbetet med informationskampanjer och användandet av narkotikahundar i samarbete med polis i stadens skolor. Uppdragen återrappporterades i en samlad redovisning, vilken inkluderade bland annat en beskrivning av styrmiljön och en redogörelse för stadens narkotikaförebyggande arbete. Kommunfullmäktige förklarade 2022-11-24 § 23 båda uppdragen fullgjorda. Kommunstyrelsen fick samtidigt uppdraget att utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolor och gymnasieskolors avloppsvatten.

Beredning av ärendet

Stadsledningskontoret har genomfört utredningen i samverkan med grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen, kretslopp och vattenförvaltningen samt socialförvaltning Centrum. Göteborgs Stads ungdomsfullmäktige och polisen har lämnat synpunkter. I uppdraget pekas även lokalnämnden ut som samverkande part. Stadsledningskontorets bedömning är att lokalnämnden (stadsfastighetsnämnden) inte berörs av uppdraget då eventuell mätning skulle ske i kretslopp och vattennämndens anläggning.

Angränsande uppdrag

Mätningar av narkotika i Göteborgs avloppsvatten

Kommunfullmäktige gav kommunstyrelsen i 2020 års budget i uppdrag att tillsammans med stadsdelsnämnderna fortsatt identifiera brottsutsatta och otrygga platser. Utifrån detta uppdrag har staden i samverkan med Polisområde Storgöteborg genomfört provtagningar i stadens avloppsvatten och analyserat förekomsten av narkotika. Provtagningar har skett under 7 dagar i juni månad 2021 och 2022. Mätningarna har genomförts i tre områden med olika socioekonomiska förutsättningar samt vid avloppsvattenreningsverket Ryaverket. Mätningarna omfattar kokain, amfetamin, metamfetamin, cannabis, tramadol och MDMA. Detta är de vanligaste substanserna. Då dessa substanser ofta ingår i liknande provtagningar blir resultaten jämförbara med mätningar i andra städer i Sverige och Europa.

Resultaten redovisas i två rapporter: Förekomst av narkotika i avloppsvattnet 2021 respektive 2022 (dnr 1283/21 respektive 0113/23), Samverkan mellan Göteborgs Stad och Polisområde Storgöteborg. Analyserna av avloppsvattnet kompletterar övrig information om narkotikabruket och bidrar till att skapa en lägesbild.

Resultaten i de tre socioekonomiska områdena har inte förändrats mycket mellan 2021 och 2022. Det socioekonomiska medelområdet sticker ut gällande amfetamin, där nivån överskred mätvärdena på Ryaverket. Kokain ligger högre i det socioekonomiskt starka området, jämfört med de andra två områdena. Det socioekonomiskt starka området ligger däremot lägre än övriga vad gäller tramadol och cannabis. De uppmätta halterna av amfetamin, kokain och tramadol vid Ryaverket var högre 2022 än 2021.

Samordna arbetet med drogbekämpning i staden

Kommunstyrelsen fick i kommunfullmäktiges budget 2022 i uppdrag att samordna arbetet med drogbekämpningen i staden och göra det tillsammans med berörda nämnder och styrelser (dnr 0125/22). Uppdraget återrapporterades i delårsrapport mars 2023 för kommunstyrelsen 2023-05-03 §344 (dnr 0063/23).

I ärendet konstateras att Göteborgs Stads arbete med drogbekämpning innebär insatser på flera nivåer och med olika angreppssätt. Det handlar bland annat om att minska efterfrågan på narkotika genom förebyggande arbete, vård och behandling, åtgärder för att förbättra hälsan samt uppmärksamma förskjutningen av attityder och normer. Det innebär också att försvåra öppen narkotikahandel genom att vidta åtgärder i stadsmiljön samt uppmärksamma problemen i samverkan med polisen. Flertalet förvaltningar och bolag har uppdrag att på olika sätt minska problematiken med narkotika.

I ärendet bedöms vidare att nuvarande styrning utgör en tillräcklig grund för det drogbekämpande arbetet. Befintliga former och forum bedöms ge förutsättningar för att omhänderta samordning. Vidare behöver ett samordnat drogbekämpande arbete fortsätta utvecklas. Arbetet behöver vara likvärdigt och omfatta både ett folkhälsoperspektiv och ett trygghetsskapande och brottsförebyggande perspektiv, för att motverka alla delar inom problematiken med narkotika. Stadsledningskontoret kommer att fortsatt vara stödjande till förvaltningar och bolag samt följa upp arbetet utifrån befintlig styrning och gällande samordningsansvar.

Styrande dokument

Inom det drogförebyggande området finns ett flertal styrande dokument. Den samlade styrningen redovisades i återrapporteringen av kommunfullmäktiges uppdrag om drogförebyggande arbete 2022-11-24 § 23. Stadsledningskontorets bedömning var, i likhet med berörda förvaltningar, att det finns tillräcklig styrning på området.

Avloppsvattenanalys

Avloppsvattenanalys är en metod för att kontrollera den totala konsumtionen av narkotika. Avloppsvattenanalyser av narkotika kan inte ge information om användningsfrekvens, om individuella användare eller om den intagna narkotikans renhet. Mätning i avloppsvatten visar inte exakt tidpunkt när drogen intagits. Halveringstiden varierar mellan olika droger och narkotika kan finnas kvar i urinen flera dagar efter att den konsumerats. Den uppmätta kvoten mellan modersubstans och kroppsegen metabolit (nedbrytningsprodukt) som erhålls vid en avloppsvattenanalys ger dock en bra indikation

på om det finns större avvikelser. Större avvikelser kan till exempel vara ett tecken på att en substans inte har intagits eller brukats, utan dumpats i avloppet.

Arbetet mot narkotika i stadens skolor

Stadsledningskontoret har inhämtat information från grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt socialförvaltning Centrum om kunskapsläget gällande grundskole- och gymnasieelevers droganvändning. Förvaltningarna har översiktligt redogjort för hur de arbetar mot narkotika, vilket kunskapsunderlag de har tillgång till samt vilka möjligheter till utveckling de ser. Stadsledningskontoret har även tagit del av förvaltningarnas bedömningar av behovet och nyttan av eventuella mätningar av förekomsten av narkotika i skolors avloppsvatten. Förvaltningarna har lämnat synpunkter på hur resultaten av skulle kunna användas samt belyst de möjligheter och risker se ser med denna typ av mätningar.

En utförlig beskrivning av arbetet mot narkotika i stadens skolor har redovisats för kommunfullmäktige 2022-11-24 § 23.

Befintligt kunskapsunderlag

Nedan redogörs för de kunskapskällor rörande elevers narkotikaanvändning som staden har tillgång till. Utöver material i form av drogvaneundersökningar och elevhälsosamtal pågår inom berörda verksamheter en kontinuerlig dialog kring narkotika med barn och unga, vilket bidrar till kunskap om narkotikabruk, attityder och normer på individ- och gruppnivå.

Elevhälsoenkät och elevhälsosamtal

Västra Götalandsregionen har en regiongemensam elevhälsoenkät. Enkäten vänder sig till elever i årskurs 4, årskurs 8 samt första året i gymnasiet. Den kartlägger hur elever ser på sin hälsa och sina livsvillkor. Eleverna svarar på frågor som rör skolmiljö, fysisk och psykisk hälsa, sömn och mat. För grundskolans årskurs 8 samt gymnasiets år 1 inkluderar enkäten även frågor om alkohol, narkotika och tobak.

Alla elever i Göteborgs Stads grund- och gymnasieskolor erbjuds individuella hälsosamtal eller hälsobesök med skolsköterska. Samtalen har sin utgångspunkt i elevens enkätsvar.

Göteborgs Stad deltar i Västra Götalandsregionens projekt Elevers hälsa i fokus. Projektets syfte är att på ett enhetligt sätt samla in och lagra data från elevhälsans hälsosamtal i grundskolans årskurs fyra, åtta samt första året i gymnasiet i en regiongemensam elevhälsodatabas. Detta gör det möjligt att följa barn och ungas hälsostatus och ger underlag för jämförelser både på gruppnivå och över tid.

Nationell skolundersökning

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomför årligen undersökningar om erfarenheter av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS) bland elever i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Riksrepresentativa skolundersökningar har genomförts sedan 1971 i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. Undersökningarna belyser bland annat utvecklingen över tid och visar skillnader mellan bland annat kön och åldersgrupper. Materialet ger goda möjligheter att göra detaljerade analyser av exempelvis konsumtionsmönster, samband mellan användning av olika substanser och bakgrundsfaktorer.

Undersökningen genomförs digitalt i form av lärarövervakade gruppenkäter i klassrummen. Eleverna deltar anonymt. Av de 700 klasser som slumpvis valts ut till studien deltar ca 80-85%. Svarsfrekvensen på individnivå, i form av närvarande elever vid undersökningstillfället, är av ungefär samma storlek. Resultat för enskilda klasser eller skolor redovisas aldrig i de nationella undersökningarna.

Göteborgs skolundersökning - Ungas erfarenhet av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel

Göteborgs Stad genomför vart tredje år en totalundersökning om elevers erfarenheter av droger och andra riskbeteenden. Undersökningen riktar sig till samtliga elever i årskurs 9 samt gymnasiets år 2 i Göteborg. Den senaste skolundersökningen genomfördes våren 2022 och innehöll sammanlagt 72 frågor om alkohol, narkotika, narkotikaklassade läkemedel, dopning, tobak, spel om pengar (ANDTS) och sniffning. I undersökningen ställdes även frågor om boende, familj, skola och fritid.

Liknande enkäter har tidigare genomförts 2004, 2007, 2010, 2013, 2016 och 2019. Nästa undersökning är planerad till 2025. De långa tidsserierna gör det möjligt att följa utveckling och trender över tid. Undersökningen genomförs i samarbete med CAN. Frågeformuläret har vid några tillfällen omarbetats för att överensstämja med frågorna i CAN:s nationella undersökning. Sedan 2013 genomförs drogerfarenhetsundersökningen i samtliga kommuner i Västra Götaland.

Enkäten besvaras digitalt i klassrummet via dator eller surfplatta under skrivningsliknande förhållanden. Skolpersonal får instruktioner om tillvägagångssättet för att skydda elevernas anonymitet. För att upptäcka oseriöst ifyllda enkäter granskas alla formulär av CAN före databearbetningen. De svar som är uppenbart skämtsamma, överdrivna eller otillräckligt ifyllda sorteras bort utifrån fasta kriterier. Av socialförvaltning Centrums rapport om skolundersökningen 2022 framkommer att det inte kan uteslutas att vissa elever uppger för låg konsumtion, det vill säga underrapporterar då vissa frågor är av känslig natur. Även motsatsen kan förekomma, exempelvis att elever överrapporterar. Socialförvaltning Centrum bedömer att en orsak till överrapportering kan vara att eleven vill imponera på sina kamrater.

Resultaten kan analyseras utifrån vilken kommun eleven bor i. Undersökningen analyseras tillsammans med socialtjänsten utifrån att det finns elever som är frånvarande i skolan men som kan vara kända av socialtjänsten. För att inte peka ut enskilda skolor presenteras resultatet från skolenkäten för hela staden samt på stadsområdesnivå. Resultatet på skolnivå delges enbart rektorer.

Undersökningens resultat

I 2022 års enkät deltog 91 procent av klasserna i årskurs 9 och 88 procent av klasserna i gymnasiets år 2. I deltagande klasser var svarsfrekvensen bland eleverna ca 80% i både årskurs 9 och i gymnasiets år 2.

Elevernas erfarenhet av narkotika har minskat. 2010 hade 10 procent av eleverna i åk 9 någon gång använt narkotika, 2022 var motsvarande siffra 6,1 procent. I gymnasiets år 2 har andelen under samma period sjunkit från 22 procent till 17 procent. För båda årskurserna är cannabis den klart dominerande drogen medan övriga preparat används av betydligt färre. De vanligaste narkotikapreparaten i årskurs 9 är cannabis, kokain, smärtstillande läkemedel och ecstasy. I gymnasiet är det cannabis, ecstasy, LSD samt

annan psykedelia. Bland gymnasisterna har pojkar använt narkotika i större utsträckning än flickor.

Risk- och skyddsrapport

Kompetenscentrum främjande och förebyggande är en utbildningsverksamhet med fokus på barn och unga inom socialförvaltning Centrum. Kompetenscentrum presenterade under våren 2023 en rapport¹ som analyserar resultaten från Göteborgs skolundersökning 2022. I rapporten presenteras ett antal risk- och skyddsfaktorer som påverkar ungdomars beteenden. Faktorerna har identifierats på individ-, familje- och skolnivå samt fritids-, kamrat- och samhällsnivå.

Av rapporten framkommer bland annat att skolan utgör en stark skyddsfaktor för barns och ungdomars psykiska och sociala utveckling. Skolan kan påverka ungdomar när det gäller tobak, alkohol och droger genom att skapa ett gott klimat i skolan. Elever som inte trivs och misslyckas i skolan eller har stor frånvaro löper större risk att hamna utanför och börja använda droger. God struktur, trygg inlärningsmiljö, lärare med eleverna i fokus och föräldrar som involveras i skolarbetet är exempel på skyddande faktorer.

Grundskoleförvaltningens arbete mot narkotika

Grundskolenämndens riktlinje för en drogfri skola och plan för det drogförebyggande arbetet utgör tillsammans med den drogvaneundersökning som genomförs i skolorna grunden för arbetet mot narkotika. Planen innehåller strategier och aktiviteter för det drogförebyggande arbetet kopplat till ansvar och roller på olika nivåer. Planen implementeras för närvarande i stadens grundskolor. Grundskoleförvaltningen uppger att fokus ligger på att upprätthålla kompetens, utveckla stödet till verksamheterna, utveckla strukturer för samverkan med externa aktörer samt att följa upp det drogförebyggande arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Rektor har enligt läroplanen ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

Grundskoleförvaltningen samverkar med kompetenscentrum ANDTS vid socialförvaltning Centrum, Föräldraföreningen mot narkotika samt Mini-Maria. Mini-Maria vänder sig till ungdomar och unga vuxna upp till 21 år som har frågor eller bekymmer kopplade till alkohol eller droger samt deras föräldrar eller anhöriga. Grundskoleförvaltningen är även delaktig i samverkan genom SSPF. SSPF är ett brottsförebyggande arbete som utgår från samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritidsverksamhet, kring grupper och individer. Målgruppen är barn och ungdomar mellan 12 och 18 år med problematik som kriminalitet och drogmissbruk.

Utbildningsförvaltningens arbete mot narkotika

Förvaltningen arbetar i enlighet med riktlinje för utbildningsförvaltningens arbete mot droger samt utbildningsförvaltningens rutin för drogtester. Syftet är tidig upptäckt, snabba insatser och god samverkan mellan gymnasieskola, gymnasiesärskola, Mini-Maria och socialtjänst. Utbildningsförvaltningen samverkar med Mini-Maria och socialtjänsten i

¹ [Risk- och skyddsrapport Från Göteborgs skolundersökning 2022 Ungas erfarenhet av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel 2023-05-23](#)

stadsområdena eller elevens hemkommun för att så effektivt som möjligt hjälpa elever med alkohol- eller drogproblem.

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektor ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal har rektor ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att eleverna får kunskaper om bland annat riskerna med tobak, alkohol, narkotika och droger. Rektor har enligt läroplan för gymnasieskolan ansvar för det drogförebyggande arbetet på skolan och beslutar hur skolan ska arbeta med dessa frågor.

Skolorna ska driva ett systematiskt och strukturerat drogförebyggande arbete. Exempelvis ska elever, vårdnadshavare och personal informeras om det drogförebyggande arbetet i början av varje läsår. Varje skola har en plan för det drogförebyggande arbetet. Planen anpassas efter lokala förhållanden och kan därmed se olika ut på olika skolor. Förebyggande arbete sker kontinuerligt genom bland annat mentorssamtal och moment i olika kurser. I lärarnas uppdrag ingår att uppmärksamma och lyfta tecken på droganvändning.

Utifrån den elevhälsoenkät som eleverna svarar på under första året i gymnasiet genomförs elevhälsan enskilda elevhälsosamtal. Dessa innefattar bland annat frågor om alkohol- och narkotikaanvändning. Elever i år 2 deltar i drogvaneundersökningen, vars resultat presenteras både för nämnd, strategiska samordningsforum, samtliga elevhälsans professionsgrupper samt rektorer i förvaltningens fyra utbildningsområden. Varje rektor får sin skolas resultat presenterat separat av utvecklingsledare ANDTS på Socialförvaltningen Centrum. Drogvaneundersökningen kompletteras med en rapport om risk- och skyddsfaktorer som synliggör vad förvaltningen behöver arbeta med. Skolverket har även stödmaterial kring hur personal kan prata med elever om frågor kopplade till narkotika och missbruk.

Utbildningsförvaltningen har samverkansform för dialog med polis och socialtjänst inom de tre utbildningsområdena Lindholmen, Skånegatan och Centrum. Forumen används både för förebyggande dialog och vid akuta händelser.

Berörda förvaltningars synpunkter

Vid samtal med grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen och socialförvaltning Centrum framkommer i huvudsakligen samstämmiga synpunkter.

Förvaltningarna framför att de skulle ha begränsad nytta av mätningar. De bedömer att det redan finns tillräckligt kunskapsunderlag utifrån andra källor. Förvaltningarna konstaterar att regelbundet återkommande enkätundersökningar ger god kunskap om ungdomars droganvändning. Det stora elevantalet i Göteborg bidrar till ett tillförlitligt underlag. Enkätundersökningar har genomförts under lång tid, vilket gör det möjligt att följa utvecklingen och se trender. Mätningarna skulle kunna bidra till att dra slutsatser över tid om huruvida halterna av narkotika ökar eller minskar. Vid eventuella mätningar bör de skolor som väljs ha en geografisk spridning i staden. Det bör även finnas en spridning utifrån socioekonomiska aspekter och gymnasieskolornas inriktning.

Förvaltningarna ser problem kopplade till att presentera resultat för enskilda skolor. Det finns ett etiskt problem med att peka ut enskilda skolor och elevgrupper. Resultat från en enskild mätning kan ge en skola ett dåligt rykte. För gymnasieskolorna går det inte att koppla resultat för enskilda skolor till vilka stadsområden eller kommuner eleverna bor i. Förvaltningarna ser att eventuella mätningar kan riskera att bidra till att peka ut eller stigmatisera vissa skolor och områden och skapa oro bland elever.

Förvaltningarna ser vidare en risk för att det kan vara svårt att dra slutsatser från resultaten. Proverna visar till exempel inte om det är många personer som använder lite droger eller om det är få som använder mycket. Det kan heller inte uteslutas att det är andra personer än skolans elever eller personal som bidrar till mätresultatet vid exempelvis uthyrning av lokaler på kvällstid. De lyfter även att droganvändning kan korrelera med skolfrånvaro. Elever som använder narkotika kan ha hög skolfrånvaro och befinner sig eventuellt inte på skolan då provtagningen görs. Ur ett arbetsmiljöperspektiv kan mätningarna i sig riskera att bidra till misstänksamhet, ryktesspridning och bristande tillit mellan kollegor samt mellan medarbetare och chef.

Förvaltningarna lyfter betydelsen av det förebyggande arbetet. De framför vikten av att bygga goda och tillitsfulla relationer mellan elever och personal samt att det finns en kontinuerlig dialog på om narkotika på skolan. Socialförvaltning Centrum anser att det viktigaste för att förebygga droganvändning hos skolungdomar är att minska skolfrånvaron. Förvaltningen ser att det finns stora vinster med att stärka de skyddsfaktorer som identifierats i rapport om risk- och skyddsfaktorer.

Tekniska förutsättningar

Kretslopp och vattenförvaltningen framhåller svårigheten att identifiera mätpunkter som representerar specifika skolor. Utifrån avloppsnätets utformning kan det vara komplicerat och i vissa fall omöjligt att urskilja avloppsvatten från en specifik skola. Avloppsvattnet har vid de mätpunkter som finns ofta inblandning från andra abonnenter, exempelvis närbelägna bostäder eller verksamheter.

Kretslopp och vattenförvaltningen ser att det finns risker förknippade med mätningar. Vattnet behöver dämmas upp till en viss nivå för att mätutrustningen ska fungera. Då vattnet däms upp och det tillförs utrustning som utgör hinder i rören finns det risk att det bildas stopp i ledningarna. Detta kan orsaka översvämning i fastighet och/eller utsläpp av orenat avloppsvatten i omgivningen.

Kostnader för provtagning

Kretslopp och vattenförvaltningen uppskattar kostnaderna för provtagning vid en skola under en vecka till cirka 120 tkr. Ungefär hälften av kostnaden utgörs av analys. Resterande kostnader är kopplade till insamling av prover, exempelvis el, transporter och personal. Beräkningen bygger på att kretslopp och vattenförvaltningen kostnadsfritt kan låna provtagningsutrustning av Gryaab AB på samma sätt som vid tidigare mätningar.

Kretslopp och vattenförvaltningen har tidigare utfört provtagning i avloppsvatten. Vid dessa mätningar har utrustning kunnat placeras i anslutning till pumpstationer där det funnits tillgång till el samt möjlighet att låsa in utrustning i hus eller container. Detta har inneburit en billigare lösning som inte kan tillämpas vid provtagning vid skolor.

Kretslopp och vattenförvaltningen ser en risk att provtagningarna förorsakar stopp i ledningarna som kan orsaka översvämning i fastighet eller utsläpp av orenat avloppsvatten. Vid sådana händelser tillkommer ytterligare kostnader som är svåra att uppskatta.

Växjö kommun utförde mätningar vid skolor 2018. Kostnaden för provtagning av spillvatten vid tre gymnasieskolor under två vardagar var då cirka 269 tkr.

Juridiska aspekter

Skolornas elevantal gör att eventuell narkotikaanvändning inte kan spåras till en enskild individ. Trots att provtagningen inte kan ses som en kartläggning av enskilda individer finns det ett integritetsperspektiv som behöver beaktas. Det finns en risk att mätningarna kan uppfattas som integritetskränkande eller att misstankar om droganvändning riktas mot en mindre grupp på skolan. Ett eventuellt urval av skolor behöver vara sakligt och objektivt.

Omvärldsbevakning

Mätningar av narkotika i avloppsvatten sker i flera svenska och europeiska städer. Stadsledningskontorets omvärldsbevakning visar att mätningar av förekomsten av narkotika görs i flera kommuner. Ofta omfattar provtagningarna en hel stad, i vissa fall sker de på stadsdelsnivå eller motsvarande. Mätningar vid enskilda fastigheter såsom exempelvis en skola är ovanligt. Flera kommuner beskriver en risk för utpekande och stigmatisering vid mindre mätområden.

Regelbundna mätningar gör att narkotikakonsumtionen i en viss kommun kan beräknas och förändringar och trender följas. Flertalet kommuner lyfter att resultaten bör analyseras tillsammans med övrig kunskap om narkotikabruk, exempelvis skolundersökningar, brottsstatistik, folkhälsoenkät och läkemedelsstatistik. Flera kommuner betonar att provtagningarna inte ska ses som någon övervakningsinsats utan som en kartläggning på befolkningsnivå, avsedd att användas för planering av folkhälsoinsatser.

Resultaten behöver jämföras med data från andra undersökningar. Det är viktigt att sammanställa data och information från olika källor till en helhet, dvs att resultaten tolkas och valideras tillsammans med annan data då det är möjligt.

Stadsledningskontoret har inte funnit någon kommun som återkommande gör provtagningar vid grund- eller gymnasieskolor. Växjö kommun har vid ett tillfälle, 2018, genomfört mätningar vid kommunens tre gymnasieskolor.

Nedan redovisas sammanfattningar av de erfarenheter som gjorts i samband med mätningar av narkotika i avloppsvattnet i Växjö.

Mätning av narkotika i gymnasieskolors avloppsvatten i Växjö kommun

Växjö kommun utförde under 2018 mätningar av narkotika i avloppsvattnet vid kommunens reningsverk och vid samtliga tre kommunala gymnasieskolor. Syftet med mätningarna var att fastställa förekomsten av narkotika och bidra till ett kunskapsunderlag om narkotikaanvändningen. Mätningarna var ett komplement till andra kunskapskällor, exempelvis enkätundersökningar och statistik över polisens

narkotikabeslag. Projektet omfattade fyra mätningar vid avloppsreningsverket och tre mätningar vid de kommunala gymnasieskolorna.

De narkotikapreparat som påvisades vid avloppsreningsverket återfanns även vid skolorna. Halten av olika preparat varierade mycket mellan olika dagar. Vilka droger som förekom skiljde sig åt mellan olika skolor. Resultaten var inte överraskande för skolornas personal, mätningarna bekräftade snarare redan befintlig kunskap. Resultaten överensstämde väl med vad som framkommit i lokala enkätundersökningar. Vidare stämde mätningarna vid skolorna som helhet väl överens med de provtagningar som gjorts i avloppsvattnet vid reningsverk.

Växjö kommun betonar att resultaten bör analyseras tillsammans med annat underlag, exempelvis enkäter. Delaktighet och engagemang från berörda förvaltningar kan bidra till att resultaten omhändertas i verksamheterna. Kommunen uppger att mätningarna 2018 bidrog till ett gemensamt underlag att diskutera och planera hälsofrämjande och drogförebyggande insatser utifrån.

Polisen

Polisen ser att regelbundet återkommande mätningar skulle kunna ge möjlighet att följa narkotikaanvändningen över tid. Polisen bedömer dock att mätningar av narkotika i skolornas avloppsvatten inte skulle bidra med ny kunskap som skulle vara värdefull för myndigheten. Polisen anser att de redan har en god bild av narkotikaanvändningen genom bland annat kontakt med socialtjänst, skolor, ungdomar och allmänhet samt väl fungerande samverkan inom ramen för SSPF, samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid för att förebygga att ungdomar inte hamnar i kriminalitet eller missbruk.

Polisen identifierar ett antal potentiella felkällor, bland annat kan receptbelagda mediciner ge utslag i mätningarna. Vidare har ofta elever som befinner sig i riskzonen för narkotika ofta en hög skolfrånvaro och därmed kanske inte befinner sig på skolan vid mättillfället. Polisen lyfter att det utifrån mätningar i skolornas avloppsvatten inte skulle vara möjligt att fastställa vilka individer som använt narkotika eller inom vilket stadsområde/kommun dessa bor. Inte heller kön eller ålder kan identifieras. I det fall mätningarna inte omfattar alla skolor kan det vara svårt att motivera på vilka grunder skolorna som omfattas av provtagning valts ut. Att enbart genomföra mätningar vid vissa skolor kan tolkas som ett utpekande av vissa skolor och elever. Polisen lyfter i stället vikten av tidiga förebyggande insatser.

Ungdomsfullmäktige

Ungdomsfullmäktiges ledamöter framför att de ställer sig negativa till provtagning vid skolor. Vissa ledamöter ansåg dock att mätningar i skolornas avlopp kan vara mer rättvisande än enkäter eftersom det finns risk att elever inte är ärliga eller seriösa när de besvarar enkäter.

Ungdomsfullmäktige bedömer att det finns en problematik med att vissa skolor skulle pekas ut om inte provtagning sker på alla. De skolor som väljs ut för provtagning, eller där droger påvisas, riskerar att drabbas av dåligt rykte under lång tid framöver. En väg runt detta skulle kunna vara att göra provtagningar på alla skolor. Mätningar på samtliga skolor skulle även kunna vara ett sätt att påvisa vilka skolor som behöver mer resurser. Ungdomsfullmäktige bedömde dock att det skulle kunna vara kostsamt att genomföra

provtagningar på alla skolor. De bedömer att det finns en risk för en form av kollektiv bestraffning i form av att åtgärder sätts in för alla elever på skolor där narkotika påvisas.

Ungdomsfullmäktige betonar att det behöver finnas ett tydligt syfte och en plan för hur resultatet från eventuella mätningar ska omhändertas. Flera ledamöter framförde att de är direkt emot provtagning och hellre ser att staden intensifierar det förebyggande arbetet och avsätter resurser för det. Ungdomsfullmäktige vill se tidiga förebyggande insatser, gärna redan i lågstadiet. Staden bör fokusera på varför unga börjar med droger och åtgärda bakomliggande faktorer, exempelvis psykisk ohälsa och i högre grad erbjuda stöd till vårdnadshavare för att stötta sina barn. Vidare behöver skolan vara observant på kända inkörsportar till droganvändning, exempelvis energidrycker, e-cigarettor och alkohol.

Det finns en samstämmig bild att många elever undviker att använda skoltoaletterna. Detta bedömer ungdomsfullmäktige talar emot ett rättvisande resultat av mätningar i avloppsvattnet. Ungdomsfullmäktige noterar även att förekomsten av vissa droger, exempelvis lustgas, inte kan mätas i avloppsvattnet.

Stadsledningskontorets bedömning

Utredningen har inte funnit några juridiska hinder för att mäta förekomsten av narkotika i skolornas avloppsvatten. I samtal med förvaltningarna har det framkommit att de skolor som eventuellt ska bli föremål för provtagning bör ha en geografisk spridning. Det bör även finnas en variation utifrån socioekonomiska variabler och gymnasieskolornas inriktning. Det är viktigt att urvalet kan motiveras sakligt och objektivt.

Stadsledningskontorets utredning visar att avloppsnätets utformning kan medföra svårigheter att samla in vatten för provtagning från enskilda skolor. Vid många mätpunkter finns inblandning av avloppsvatten från intilliggande verksamheter och bostäder. Detta innebär att mätresultatet inte enbart speglar narkotikaanvändningen vid en viss skola utan kan innefatta även omkringliggande fastigheter. Stadsledningskontoret bedömer att resultatet av eventuella mätningar bör användas med försiktighet då det finns ett antal potentiella felkällor och olika tolkningsmöjligheter. Resultaten visar exempelvis endast förekomsten av narkotika under den begränsade tidsperiod då provtagningarna genomförs. Vidare visar proverna halten av narkotika i avloppsvattnet, de säger dock inget om antalet brukare, vilka dessa personer är, eller hur mycket narkotika varje individ använt. Som flera förvaltningar påtalat kan det heller inte uteslutas att det finns en korrelation mellan skolfrånvaro och narkotikabruk, vilket behöver tas i beaktande. Vissa receptbelagda läkemedel kan heller inte särskiljas från annan narkotikaanvändning. En annan omständighet är att resultaten kan omfatta andra personer än elever och personal vid exempelvis uthyrning av lokaler kvällstid för kurs- och idrottsverksamhet.

Stadsledningskontoret bedömer att det vid eventuella mätningar är viktigt med förankring och delaktighet hos berörda förvaltningar. Nyttan av resultaten bör vägas mot det utpekande av skolor och elever som kan skapas. Stadsledningskontoret anser att mätresultat bör ses som en del av en helhet och analyseras tillsammans med övrigt kunskapsunderlag, exempelvis enkäter. Materialet bör användas för att ta fram förslag på insatser i det systematiskt narkotikaförebyggande arbetet.

Stadsledningskontoret noterar att staden inte har rådighet över hur eventuella provresultat omhändertas på fristående skolor.

Det finns styrande dokument, arbetssätt och praxis för det drogförebyggande arbetet i stadens skolor. Det finns även etablerade samverkansformer inom staden och med andra aktörer. Staden har ett omfattande kunskapsunderlag, bland annat genom regelbundet återkommande drogvaneundersökningar som genomförts under många år. Detta ger goda förutsättningar att följa och analysera utvecklingen över tid.

Grundskoleförvaltningen, utbildningsförvaltningen och socialförvaltning Centrum bedömer att befintligt kunskapsunderlag tillgodoser förvaltningarnas behov.

Förvaltningarna är tveksamma till vilken användning de skulle ha av resultaten från eventuella mätningar. Stadsledningskontoret gör ingen annan bedömning.

Stadsledningskontoret konstaterar att berörda förvaltningar i stället betonar vikten av det förebyggande arbetet och att detta bör prioriteras. Denna uppfattning delas av polis och ungdomsfullmäktige.

Jonas Kinnander

Eva Hessman

Direktör Ärende och utredning

Stadsdirektör

Samlad redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag gällande drogförebyggande arbete

§ 23, 0115/22

Beslut

Enligt kommunstyrelsens förslag:

1. Redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag givet i budget 2022, om att i samarbete med berörda nämnder uppdatera policyn kring drogbekämpning för en nollvision mot droger samt intensifiera arbetet med informationskampanjer och användandet av narkotikahundar i samarbete med polis i stadens skolor, i enlighet med vad som framgår av stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, antecknas och förklaras fullgjort.
2. Redovisning av kommunfullmäktiges uppdrag givet i budget 2022, om att i samarbete med berörda nämnder utifrån befintligt lagrum pröva möjligheten att införa frivilliga, slumpvisa drogtester för att därefter utvärdera effekter och upplevelsen av dessa i stadens skolor, i enlighet med vad som framgår av stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, antecknas och förklaras fullgjort.
3. Kommunstyrelsen får i uppdrag att – i samverkan med lokalnämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden centrum och kretslopp- och vattennämnden – utreda möjligheten att, som ett pilotprojekt, mäta narkotikaanvändning genom ett utvalt antal grundskolor och gymnasieskolors avloppsvatten. Inom ramen för utredningen ska en detaljerad kostnadsanalys genomföras. Polismyndigheten ska beredas tillfälle att inlämna synpunkter under utredningen.

Handling

2022 nr 203.

Yrkanden

Kristina Bergman Alme (L), Viktoria Tryggvadottir Rolka (S) och Bruno Tiozzo (M) yrkar bifall till kommunstyrelsens förslag.

Klara Holmin (MP) och Sara Carlsson Hägglund (V) yrkar bifall till förslaget från V, MP och C i kommunstyrelsen.

Agneta Kjaerbeck (SD) yrkar bifall till kommunstyrelsens förslag och tilläggsyrkande från SD och tilläggsyrkande från D i kommunstyrelsen.

Propositionsordning

Ordföranden ställer först propositioner på kommunstyrelsens förslag och yrkandet från Klara Holmin och Sara Carlsson Hägglund och finner att kommunstyrelsens förslag har bifallits.

Ordföranden ställer herefter propositioner på bifall respektive avslag på tilläggsyrkandet från D i kommunstyrelsen och finner att det har avslagits.

Ordföranden ställer därefter propositioner på bifall respektive avslag på tilläggsyrkandet från SD i kommunstyrelsen och finner att det har avslagits.

Protokollsutdrag skickas till

Kommunstyrelsen
Lokalnämnden
Grundskolenämnden
Utbildningsnämnden
Socialnämnden Centrum
Kretslopp- och vattennämnden

Dag för justering

2022-12-06

Vid protokollet

Sekreterare

Mathias Sköld

Ordförande

Aslan Akbas

Justerande

Anneli Rhedin

Justerande

Håkan Eriksson

Justerande

Lisbeth Sundén Andersson